

АРХЕОЛОГІЯ. КЕРАМОЛОГІЯ

Віталій ТКАЧ

Сліди короткочасних стоянок давнього населення палеометалевого часу на Мізоцькому кряжі – особливості розташування, труднощі виявлення і збору матеріалів

Розглядаючи поселенські археологічні пам'ятки доби міді, бронзи та ранньозалізного віку, дослідники оперують терміном «поселення», зазвичай, маючи на увазі сліди тривалого перебування давнього населення на локалізованій ділянці, не торкаючись питання мінімального часу існування, необхідного для набуття такого статусу. Натомість, в археології кам'яного віку для таких слідів традиційно використовують термін «стоянка», незважаючи на те, що деякі з досліджених пам'яток існували впродовж тривалого часу. І хоча самі терміни стоянка – поселення перебувають в смисловій опозиції один до одного (короткочасний – довгочасний), застосування їх в сучасній науковій літературі досить не акцентоване на первинному значенні, а, скоріше, традиційне, що іноді призводить до використання уточнюючих визначень «короткочасна стоянка», «довготривале поселення», або ж використання точнішого терміну «палеолітичне поселення», «стоянка доби міді», тощо.

Втім, об'єктами досліджень в археології палеометалевого часу були саме поселення в звичному значенні цього терміну – місця, де люди будували стаціонарні житла і мешкали, щонайменше, роками. Місця ж «короткочасних стоянок» цього періоду лишались непоміченими або проігнорованими дослідниками, на що були досить об'єктивні причини: пам'ятки такого характеру дуже важко виявити, а в літній сезон, коли проводяться розкопки – практично неможливо навіть при ретельній розвідці території. Причиною цього є надзвичайна бідність культурного шару таких стоянок. Цей фактор спричиняє до труднощів дослідження і мізерності результатів, тоді як саме дослідження стаціонарними розкопками вимагає тих же матеріальних ресурсів і часу, що і розкопки поселень.

Тим не менше, діяльність поза межами стаціонарних поселень (випас худоби, полювання, промисли), яка і призводила до життя на тимчасових базах, археологізовані рештки яких ми знаємо, як короткочасні стоянки, була невід'ємною частиною економіки давніх суспільств. Виявлення і вивчення таких пам'яток необхідне для повноти знань про життєдіяльність давнього населення краю.

При проведенні археологічних розвідок у 2015 та 2016 роках автором було проведено цілеспрямований пошук слідів короткочасних стоянок доби бронзи та обстежено ряд пунктів, про які було відомо раніше. Для цього у весняні та осінні сезони було оглянуто краї плато Мізоцького кряжу в околицях м. Дубно. Увагу приділено також місцям на плато, де знаходяться впадини з невеликими калюжами-озерцями. Про можливість їх використання давнім населенням автор припускав раніше [1, с. 573].

Вдалося виявити кілька пам'яток:

Гірники, пункт 1. Займає схил мису Мізоцького кряжу за 4 км на південний схід від залізничного переїзду на вул. Семидубській в м. Дубно. Поверхня розорюється. Координати: 50°23'23.85»Пн, 25°49'23.60»С. Зібрано уламок крем'яної пластини з ретушшю, вістря стріли, виготовлене на сколі з лека сокири, та уламок сокири мідного віку, дрібні уламки кераміки доби бронзи (рис. 1; 4,5,6).

Гірники, пункт 2. Займає ділянку плато Мізоцького кряжу по берегах невеликого пересихаючого озерця в лісі, за 5 км на південний схід від залізничного переїзду на вул. Семидубській в м. Дубно. Координати: 50°23'17.87»Пн, 25°50'17.17»С. Кераміка з поселення ліпна, доби палеометалу, дуже поганої збереженості, легко кришиться в руках. Зібрано також вироби на відщепі, уламок крем'яного серпа.

Гірники, пункт 4. Займає ділянку краю плато Мізоцького кряжу за 5, 58 км на південний схід від залізничного переїзду на вул. Семидубській в м. Дубно. Поверхня розорюється. Координати: 50°22'16.41»Пн, 25°50'6.14»С. На поверхні виявлено окремі крем'яні відщепи та знаряддя на відщепі доби бронзи (рис. 1; 10).

Гірники, пункт 5. Займає ділянку краю плато Мізоцького кряжу за 5, 9 км на південний схід від залізничного переїзду на вул. Семидубській в м. Дубно. Поверхня розорюється. Координати: 50°22'9.27»Пн, 25°50'17.84»С. На поверхні виявлено окремі крем'яні відщепи та знаряддя на відщепі доби бронзи (рис. 1; 9).

Гірники, пункт 6. Займає ділянку краю плато Мізоцького кряжу за 5,5 км на південний схід від залізничного переїзду на вул. Семидубській в м. Дубно. Координати: 50°22'24.65»Пн, 25°50'9.38»С. На поверхні виявлено окремі крем'яні відщепи та знаряддя на відщепі доби бронзи (рис. 1; 7,8).

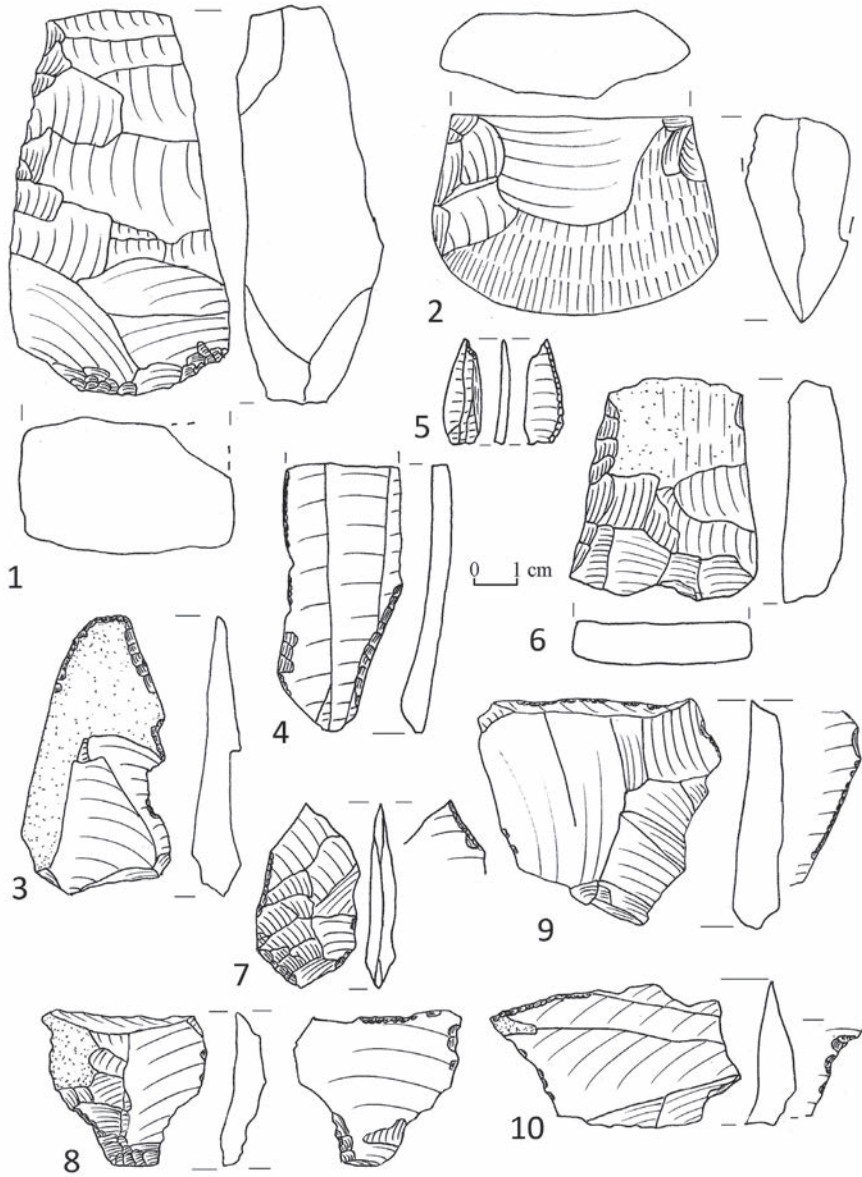

Рис. 1. Крем'яні вироби з археологічних пам'яток:

1-3 – Мирогоща-21;

4-6 – Гірники-1;

7, 8 – Гірники-6;

9 – Гірники-5;

10 – Гірники-4.

Гірники, пункт 7. Займає ділянку схилу мису Мізоцького кряжу за 4, 9 км на південний схід від залізничного переїзду на вул. Семидубській в м. Дубно. Поверхня частково розорюється, частково задернована. Координати: 50°22'28.52»Пн, 25°49'37.36» С. На поверхні виявлено окремі крем'яні відщепи та уламок заготовки біфасіального знаряддя доби бронзи.

Мирогоща, пункт 21. Займає ділянку краю плато Мізоцького кряжу за 0,3 км на схід від вежі ОРТПЦ. Поверхня в основному задернована, є окремі городи. Виявлена автором у 1995 році. Координати: 50°24'25.22»Пн, 25°51'17.81»С. Зібрано заготовку крем'яної сокири мідного віку (рис. 1, 1), уламок сокири та знаряддя на відщепі доби бронзи (рис. 1; 2,3).

Розвідки показали труднощі і перспективи подібних досліджень. Досить легко, завдяки промитій оранці, вдалося виявити і локалізувати місця стоянок і зібрати з них незначний за кількістю матеріал. Більшість знахідок становлять крем'яні відщепи, знаряддя є рідкістю, ще більшою рідкістю – фрагменти кераміки, які часто дуже дрібні і пошкоджені із-за особливостей місцевого ґрунту. Останнє поки-що унеможлиблює точне визначення культурної належності більшості пам'яток, що може бути подолане періодичністю обстежень і накопиченням підйомних колекцій. Виявлення крем'яних інструментів створює перспективи отримання додаткової інформації про діяльність жителів стоянок методом трасологічного дослідження. Виявлення фрагмента заготовки та відщепів вказує на виготовлення крем'яних знарядь, у тому числі біфасіальних, при перебуванні на стоянках.

Джерела та література

1. Ткач В. Пам'ятки доби ранньої бронзи в середній течії р. Ікви (культури шнурової кераміки). // Охріменко Г., Скляренко Н., Каліщук О., Ткач В., Романчук О. Олександр Цинкаловський та праісторія Волині. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2007. – С. 571-709.